

у співробітників організацій екстремального профілю
раціональних форм та життєтворчих стратегій житте-

діяльності за допомогою психотренінгової роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бут В. П. Психологічні особливості діяльності оперативно-рятувальної служби цивільного захисту / В. П. Бут // Пожежна безпека – 2007: матер. між. наук.-практ. конф., (Черкаси, 15-16 листопада 2007 р.). – Черкаси: АПБ ім. Героїв Чорнобиля, 2007. – С. 4–11.

2. Кришталь М. А. Психологічне забезпечення професійної діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України: [навч. посіб.] / М. А. Кришталь. – Черкаси : АПБ ім. Героїв Чорнобиля, 2011. – 226 с.

3. Лефтеров В. О. Особистісно-професійний ро-

зв'язок фахівців екстремальних видів діяльності: автореф. дис. ... докт. психол. наук: спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах» / В. О. Лефтеров. – Харків, 2008. – 25 с.

4. Миронець С. М. Структура професійно важливих якостей рятувальників МНС України / С. М. Миронець // Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К.: ГНОЗІС, 2003. – Т. V (Ч. 2). – С. 151–156.

5. Психологічне супроводження військовослужбовців в діяльності за екстремальних умов: [метод. реком.] / Наук. ред. Ложкін Г. В. – Київ, 2003. – 132 с.

О. М. Склярєнко

ЛИЧНОСТНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ КАЧЕСТВА СЛУЖАЩИХ ОРГАНИЗАЦИЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ

В статье проанализированы современные научные исследования личностного и профессионального развития специалистов экстремального профиля. Представлены результаты эмпирического исследования личностных и профессиональных качеств у персонала организаций государственной службы чрезвычайных ситуаций.

Ключевые слова: организации экстремального профиля, профессии с высоким риском опасности, личность, профессиональная деятельность.

О. М. Skliarenko

PERSONAL AND PROFESSIONAL TRAITS OF EMPLOYEES OF STATE EMERGENCY SERVICE

The article deals with the issue of personal and professional development of state emergency officers. The professional activity of state emergency officers influences the personality of the savior. Nowadays the requirements to the level and quality of work in such organizations increase, that is why the problem of development features of state emergency officers is especially important.

The results of an empirical research showed that the peculiarities of extreme profession make some personal traits especially important for them. Among these traits the most significant are orientation in time, presence of high moral values, independence of one's behavior, flexibility in emergency situations, reflection, simplicity in feelings demonstration, high level of self-respect and self-perception, positive attitude towards other people, the ability to control one's own emotional states, cognitive and creative capabilities.

Keywords: emergency services, extreme profession, personality, professional activities.

Подано до редакції 22.05.2013

УДК: 159.954.2

І. А. Страцинська

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОНИКЛИВІСТЬ ОСІБ З РІЗНИМ ТИПОМ ЛОКАЛІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ

Розглядається специфіка психологічної проникливості осіб з різним типом локалізації контролю. Здійснюється порівняльна характеристика проявів психологічної проникливості у осіб з екстернальним і інтернальним типом локусу контролю.

Ключові слова: показники психологічної проникливості, тип локалізації контролю.

Актуальність теоретико-емпіричного дослідження показників психологічної проникливості осіб з різ-

ним типом локусу контролю обумовлена як необхідністю розробки теоретичних уявлень про професійно

важливі якості особистості фахівців у галузі соціономічних професій (психолога, вчителя, керівника тощо), так і вимогами практики. Науковців і практиків зараз цікавить все, що може допомогти зрозуміти людей, розпізнати точну і надійну інформацію про їх особистісні особливості, справжні мотиви та наміри, можливі форми поведінки, ставлення до діяльності, тобто актуалізувати потребу в інформації, пов'язану з психологічною проникливістю.

Сприйняття і адекватне порозуміння між людьми О. О. Бодальов назвав «самою психологічною» з усіх психологічних проблем [2]. Від того, наскільки адекватним буде сприйняття людьми один одного, залежать результат тієї справи, з приводу якої люди перейшли до спілкування. Особливий інтерес викликає проблема індивідуально-психологічних відмінностей між людьми, яка виявляється в специфіці проявів психологічної проникливості осіб, які різняться за типом локусу контролю.

Отже, метою даного повідомлення є виклад результатів дослідження особливостей психологічної проникливості екстерналів та інтерналів. У психології існує позиція, що люди помітно різняться за тим, кому вони схильні приписувати відповідальність за власні дії.

Американський психолог Дж. Роттер запропонував для пояснення мотиваційно-орієнтаційних прагнень індивіда свою суб'єктно-центровану парадигму, яка давала можливість не лише скласти загальне враження про тип особистості, а й отримати кількісні результати віддзеркалення її психічного світу, що пов'язані з локусом контролю.

Дж. Роттер [3] виділив два крайніх типи локусу контролю, два полярні способи приписування причинності і відповідальності. У першому випадку причинність і відповідальність приписується самій діючій особистості – ця стратегія називається «інтернальною» («інтернальний локус контролю»), «суб'єктивний локус контролю»), тобто людина вважає, що події, які відбуваються з нею, залежать від таких її особистих якостей, як компетентність, цілеспрямованість, зусилля, бажання, рівень здібностей тощо. У другому випадку людина переконана, що її успіхи і невдачі є результатом зовнішніх сил, таких як везіння, випадковість, тиск оточення, інші люди тощо. У цьому випадку «відповідальність покладається» на чинники, незалежні від особистості, – зовнішні обставини, випадковість, везіння, містичні чинники долі, фатальну дію спадковості тощо. Цей тип поведінки називається «екстернальним локусом контролю». В концепції Дж. Роттера локус контролю вважається універсальним відносно будь-яких типів ситуацій: він однаковий і у сфері досягнень, і у сфері невдач. Слід зазначити, що локус контролю не визначає реальність контролю зовнішніми чи внутрішніми причинами, а лише суб'єктивне його сприйняття. Інтернальність або екстернальність – це не часткова особистісна риса, а певний особистісний паттерн, цілісна особистісна комбі-

нація [3].

Враховуючи характеристики особистості, притаманні «екстерналам» і «інтерналам», можна припустити, що представники означених типів локусу контролю різняться між собою особливостями психологічної проникливості.

Вивчаючи психологічну проникливість, ми звернулися до робіт О. П. Саннікової та її аспірантки О. А. Кисельової, не зупиняючись на багатій історії розробки даної проблеми. Отже, психологічну проникливість автори визначають як інтегральну багаторівневу складну властивість особистості, що адекватно відбиває внутрішній, психологічний світ іншої людини, проявляється в умінні швидко і точно складати судження про її переживання, стани, риси характеру, а нерідко і про наміри. Такі особи легше і точніше розуміють й інтерпретують поведінку інших людей. Особливо цінним для осіб, що мають зрілу, розвинену психологічну проникливість є те, що вони здатні за дистальними характеристиками експресії (зовнішні виразні рухи, міміка, пантоміміка, паралінгвістика тощо) і поведінкою інших людей усвідомлено або не усвідомлено «розгледіти», відчутти істинний внутрішній план, навіть якщо це ретельно приховується від оточення [5].

Структуру психологічної проникливості автори розглядають у контексті континуально-ієрархічної концепції особистості. У даному дослідженні вивчаються лише показники якісного рівня психологічної проникливості, тобто ті її характеристики, які містять інформацію про психологічну сутність цього феномену і у меншій мірі залежать від змістових особливостей особистості [4].

Серед якісних показників психологічної проникливості О. П. Саннікова і О. М. Кисельова виділяють вісім компонентів, кожен з яких є біполярним континуумом. Полюси цих континуумів характеризуються протилежними проявами однієї й тієї ж якості (від яскравого її виразу до слабого прояву). До них входять: ПЗ – психологічна зримість (бачення психологічних проблем іншої людини, глибоке проникнення в його внутрішній світ, в його переживання); СІ – соціальна інтуїція (адекватний образ іншої людини інтуїтивно, без логічного обґрунтування); СР – спрямованість особистості на розуміння іншої людини (прагнення до аналізу психічних станів іншої людини, розуміння його внутрішнього світу); ПІ – схильність до психологічної інтерпретації (створення образу іншого на основі логічних висновків, аналізу і синтезу різної інформації); СС – самостійність суджень (створення образу іншого на основі власних знань, досвіду, власних міркувань і розсуду, авторитети не впливають на сприйняття іншої людини); БС – безсторонність суджень, незашореність (думка про іншу людину складається неупереджено, власне відношення до оцінюваної людини не впливає на її оцінку); ЦО – цілісність, синтетичність образу (схильність до створення цілісного, згорнутого психологічного образу); ГО –

гнучкість образу (раціональна корекція образу іншого в процесі спілкування) [1; 5].

Для емпіричного вивчення особливостей психологічної проникливості осіб з різним типом локусу контролю ми запросили у якості досліджуваних слухачів відділення перепідготовки кадрів «Психологія» факультету післядипломної освіти та роботи з іноземними громадянами Південноукраїнського національного педагогічного університету імені

К. Д. Ушинського у кількості 75 осіб, віком від 25 до 40 років.

Дослідження локусу контролю проводилось за допомогою методики Дж. Роттера. Для вивчення психологічної проникливості ми обрали «Тест-опитувальник психологічної проникливості», розроблений О. П. Санніковою і О. А. Кисельовою [1]. Коефіцієнти кореляцій між показниками психологічної проникливості і локусу контролю надані в табл. 1.

Таблиця 1

Значимі коефіцієнти кореляцій між показниками психологічної проникливості і локусу контролю

Показники локусу контролю	Показники психологічної проникливості						
	ПЗ	СІ	СР	ПІ	СС	Б	Ц
ЛКЕ	299*	307*			-261*	-296*	-287*
ЛКІ		-359**	349**	330**	362**	393**	

Аналіз цієї таблиці свідчить про те, що показник екстернальності локусу контролю (ЛКЕ) додатно пов'язані ($\rho \leq 0,05$) з показниками «психологічна зримість (ПЗ)» та «соціальна інтуїція (СІ)» і від'ємно на цьому ж рівні з показниками: «самостійність суджень про іншу людину (СС)», «безсторонність суджень (Б)» та «цілісність образу іншого (Ц)». Показник інтернальності на 1% рівні від'ємно пов'язаний з показником «соціальна інтуїція (СІ)» і додатно із показниками: схильність до психологічної інтерпретації «(ПІ)», «спрямованість особистості на розуміння (СР)», «самостійність суджень про іншу людину (СС)» та «безсторонність суджень (Б)».

За результатами загальної інтернальності було сформовано дві групи досліджуваних – схильних до інтернальності (11 осіб) і схильних до екстернальності (15 осіб) – значення показника загальної інтернальності представників означених груп знаходяться у першому та четвертому квартиліях розподілу. На рис. 1 представлені діаграми локусу контролю груп досліджуваних із високим і низьким значенням індексу сценічного бар'єра.

Аналіз означеного профілю показав, *по-перше*, що інтерналі нашої вибірки менш зримі (ПЗ-) у порівнянні з екстерналами і виявляють незначну соціальну інтуїцію (СІ-). Цей факт можна пояснити лише наявністю більшої прискіпливості до інших людей з боку екстерналів, які, на їх думку, відповідальні за ті події, що відбуваються з ними. Проте, даний факт потребує більш глибокого вивчення.

По-друге, як виявляється із аналізу профілів, інтерналі більш спрямовані на розуміння іншої людини, вони прагнуть до аналізу психічних станів іншої людини, розуміння її внутрішнього світу, переживань, особливостей характеру, вчинків (СР+), а не спираються на свою інтуїцію. У той же час екстернали характеризуються відсутністю спрямованості, інтересу, потреби в розумінні іншої людини (СР-).

Інтерналам притаманна схильність до інтерпретації (ПІ+), самостійність суджень (СС+), образ складається на основі власних знань, досвіду, власного розсуду. При цьому чужі установки, думки, авторите-

ти не впливають на сприйняття іншої людини, думка про іншу людину складається неупереджено БС+).

Екстернали відрізняються від інтерналів упередженістю, вибірковістю, залежністю оцінки від власного ставлення до об'єкта сприйняття, себто суб'єктивністю (БС-). Представникам екстернальної групи властива опора на інтуїцію (СІ+), безсторонність (Б+), також і гнучкість суджень (ГО+) — з одного боку, та низька спрямованість на розуміння іншої людини (СР-), утруднення під час складання психологічного образу іншої людини, поверховість суджень про неї (ПЗ-) — з іншого. Як наслідок, неточність у описі психологічного портрету іншої людини.

Висновки. 1. Локус контролю розглядається у літературі як психологічна якість людини, що характеризує її схильність приписувати відповідальність за події, що відбуваються з нею, зовнішнім силам або власним здібностям і зусиллям. Локус контролю є теоретичним поняттям моделі особистості Дж. Роттера.

2. Психологічна проникливість – це здатність особистості до швидкого і адекватного пізнання людей і стосунків, що складаються між ними в певній ситуації. Проникливість - це цілісне структурне утворення, функціональна система, що складається з елементів різних рівнів психологічного відображення. У структурі психологічної проникливості виділяють вісім компонентів (параметрів), кожен з яких становить біполярний континуум.

3 Емпірично встановлено, що інтерналам притаманна схильність до інтерпретації (ПІ+), спрямованість на розуміння іншого, інтерес до його внутрішнього світу (СР+), самостійність суджень про іншу людину (СС+); безсторонність суджень (БС+); цілісність образу іншого (ЦО+); гнучкість психологічного образу іншого (ГО+). Однак вони відрізняються за слабкою соціальною інтуїцією (СІ).

Представникам екстернальної групи властива опора на інтуїцію (СІ+), гнучкість психологічного образу іншого (ГО+) психологічна зіркість (ПЗ+) на фоні нерозвинених інших показників психологічної проникливості і, як наслідок, неточність опису психологічного портрету іншої людини.

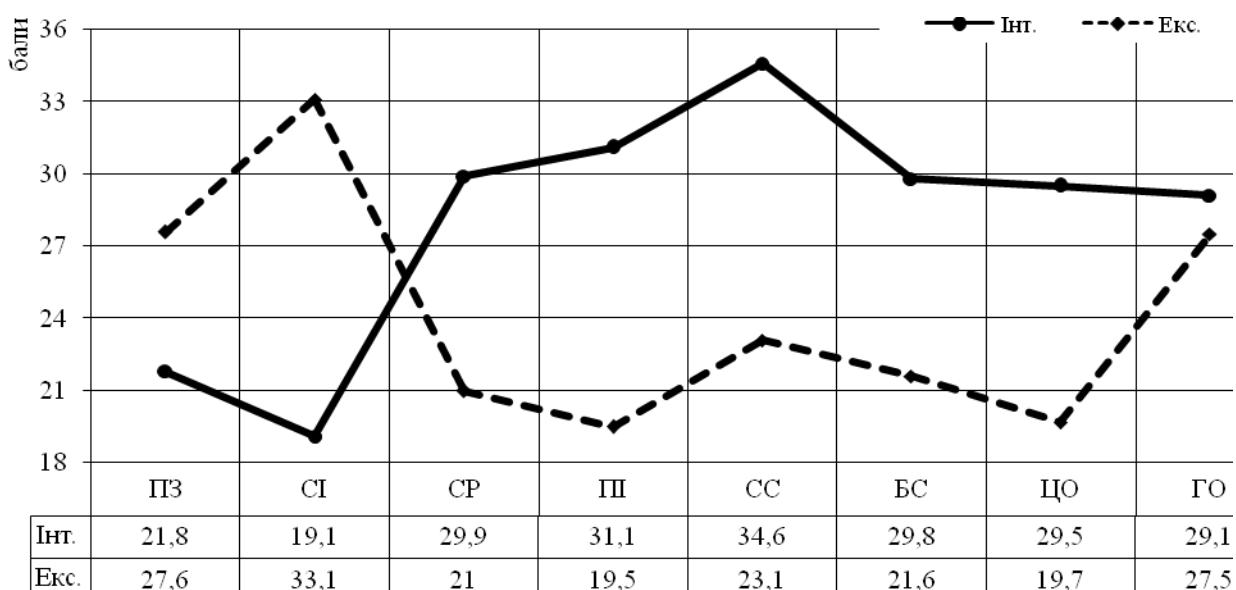

Рис. 1. Профіль показників психологічної проникливості груп осіб з інтервальним та екстервальним типом локусу контролю.

ЛІТЕРАТУРА

1. А.с. Тест-опросник психологической проницательности (психодиагностическая методика) / О. П. Санникова, Е. А. Киселева. – № 8831; заяв. 30.09.2003, опубл. 24.11.2003.
2. Бодалев А. А. Личность и общение / А. А. Бодалев. – М., 1983, 273 с.
3. Елисеев О. П. Практикум по психологии личности. – 2-е изд., испр. и перер. / О. П. Елисеев. – СПб.: Питер, 2004. – 509 с.

4. Санникова О. П. Эмоциональность в структуре личности / О. П. Санникова. – Одесса: Хорс, 1995. – 334 с.

5. Санникова О. П. О структуре психологической проницательности / О. П. Санникова // Тези доповідей учасників Другої міжнародної науково-практичної конференції «Методологія та технології практичної психології в системі вищої школи». – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова МОН України, Поліграф-центр, 2009. – 219 с.

И. А. Страцинская

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОНИЦАТЕЛЬНОСТЬ ЛИЦ С РАЗНЫМ ТИПОМ ЛОКАЛИЗАЦИИ КОНТРОЛЯ

Рассматривается специфика психологической проницательности лиц с разным типом локализации контроля. Осуществляется сравнительная характеристика проявлений психологической проницательности у лиц с экстервальным и интервальным типом локуса контроля.

Ключевые слова: показатели психологической проницательности, тип локализации контроля.

I. A. Stratsins'ka

PSYCHOLOGICAL INSIGHT OF INDIVIDUALS WITH DIFFERENT TYPES OF CONTROL LOCALIZATION

Specificity of psychological insight of individuals with different types of control localization is examined. The comparative description of psychological insight demonstration of people with external and internal type of control localization is carried out.

The locus of control is considered in literature as a psychological trait that characterizes person's tendency to assign responsibility for events that happen with him, to external forces or his own abilities. Psychological insight is ability to quick and adequate cognition of people and relations in a certain situation. It is a holistic structural formation, a functional system that consists of elements of different levels of psychological reflection.

Keywords: indexes of the psychological insight, type of control localization.

Подано до редакції 05.05.2013